

Elviraflat Delft

Van den Broek & Bakema

The Residential Floor Plan

De woningplattegrond

Oostgevel gezien vanuit de Jacoba van Beierenlaan
East elevation seen from Jacoba van Beierenlaan

Differentiatie vanuit de doorsnede

In het oeuvre van Van den Broek en Bakema komt de split-level flat in vele varianten voor, zowel in studies als in gerealiseerde projecten. De split-level flat paart de efficiëntie van de corridorontsluiting aan de tweezijdige oriëntatie die het portiekappartement kenmerkt, wat gunstig is voor ventilatie en bezonning. Ten opzichte van een maisonnette woning etaleert het split-level appartement een grotere ruimtelijke samenhang tussen de verschillende niveaus. De relatief grote breedte ten slotte maakt dat dit gebouwtype ook nog eens betere stabiliteitseigenschappen heeft dan de veelal smallere galerijflat. Maar Van den Broek en Bakema's voorkeur voor de split-level flat berust op meer dan pragmatische argumenten. In *Van Stael tot Stad* pleit Bakema voor 'het recht van het individu om op eigen wijze uitdrukking te geven aan zijn levensopvatting'. Daar de split-level flat zich leent voor een uiteenlopend aantal woningtypes, is hiermee dat recht gediend. De hier besproken split-level varianten werden door Van den Broek en Bakema in een periode van 15 jaar ontwikkeld. Ze tonen grote en kleinere typologische variaties, maar delen met elkaar dat ze een stapeling zijn van modules. Deze bestaan uit een gang met woningen ernaast, erboven en eronder. Het aantal woningen per module verschilt, evenals de woningdifferentiatie, de oriëntatie en de positie van gang en stijpunten.

In de Elviraflat in Delft (1964) zijn vier modules op elkaar gestapeld. Ze bestaan uit 16 woningen, variërend van een- en tweekamerappartementen op het corridor-niveau tot split-level appartementen van drie en vijf kamers. De voordeuren van de split-level woningen zijn per vier over de corridor verdeeld. Achter elke voordeur voert een trap een halve verdieping naar boven of naar beneden. In beide gevallen leidt de eerste trap naar de laag met de woonkamer en de keuken. De appartementen hebben een traditionele indeling, met de woonkamer (en het balkon) in een brede beuk, en de keuken en circulatieruimte in een smalle beuk.

Een tweede halve steektrap voert verder omhoog (of omlaag) naar de eerste twee slaapkamers. Om die te bereiken dient een sanitaire zone doorkruist te worden, die recht boven (of onder) de ontsluitingscorridor ligt. De vijfkamerwoningen hebben nóg een split-level, gelegen recht boven de keuken en de woonkamer.

De woontoren in het Hansaviertel in Berlijn (1957-1960) is een van de bekendste ontwerpen van Van den Broek en Bakema. In tegenstelling tot de Elviraflat tellen de modules in Berlijn aan één kant drie lagen en aan de andere kant twee. Dat betekent dat ze ten opzichte van elkaar 180 graden gedraaid moeten worden om tot een goede stapeling te komen. Vergeleken met de Elviraflat is de toren in het Hansaviertel minder royaal: het trappenhuis en de liftschacht zijn in het volume opgenomen, wat het woonoppervlak verkleint (minder diepe woonkamers). Daar staat tegenover dat elke corridor aan één zijde uitmondt in een grote, dubbelhoge loggia. Sommige woningen aan deze kant van het gebouw hebben een extra kamer gekregen tussen de loggia's.

De split-level flat die deel uitmaakt van de studie *Streekplan Noord-Kennemerland* (1957-1959) heeft dezelfde doorsnede als de toren in het Hansaviertel. In de plattegronden zijn echter verschillen waar te nemen. Meest opvallend is dat de halve steektrappen niet loodrecht op de corridor staan, maar er evenwijdig aan

Differentiations Based on the Section

The oeuvre of Van den Broek & Bakema boasts many variations on the split-level apartment, in both studies and realized projects. The split-level apartment couples the efficiency of the access gallery with the dual orientation that characterizes the walk-up apartment, benefitting both ventilation and sunlighting. Secondly, compared to a maisonnette the split-level apartment features a greater physical cohesion between levels. And finally, its relatively large width lends this type of building greater stability than the often narrower gallery-access apartment building. But Van den Broek and Bakema's predilection for the split-level apartment rests on more than pragmatism alone. In *Van Stael tot Stad* (From Chair to City) Bakema champions 'the individual's right to give personal expression to his philosophy of life'. Given that the split-level apartment lends itself to a wide range of dwelling types, it actually serves this right. Van den Broek & Bakema developed the split-level variants discussed here over a period of 15 years. Although characterized by greater and smaller typological variations, they are all made up of stacked modules. These consist of a corridor with dwellings alongside, above and below it. The number of dwellings per module varies, as does the range of dwellings, the orientation and the position of the corridors and vertical circulation.

The Elviraflat in Delft (1964) is made up of four modules stacked on top of one another. Each module comprises four dwellings, ranging from studios and one-bedroom apartments at gallery level to two- and four-bedroom split-level apartments. The four interior corridors serve three modules, each giving access to 12 apartments. Behind each front door a staircase leads up or down a half-storey. In either case the first staircase leads to the level with the living room and the kitchen. The apartments have a traditional layout, with the living room (and balcony) in a wide structural bay and the kitchen and hallway in a narrow structural bay. A second half-flight of stairs leads further up (or down) to the first two bedrooms on the other side of a sanitary zone right above (or below) the access corridor. The four-bedroom apartments have an additional split level, right above the kitchen and living room.

The tower block in the Hansaviertel in Berlin (1957-1960) is one of the best-known designs by Van den Broek & Bakema. Unlike the Elviraflat the modules in Berlin have three levels on one side and two on the other. This means that they need to be turned 180 degrees to stack properly. The tower block in the Hansaviertel is not as spacious as the Elviraflat: because the stairwell and the lift shaft are included in the volume, the floor area has been reduced (the living rooms are less deep). But this is offset by the fact that each corridor culminates in a large, double-height loggia on one side. Some apartments on this side of the building have an extra room between the loggias.

The split-level apartment building that forms part of the study *Streekplan Noord-Kennemerland* (Regional Plan North Kennemerland; 1957-1959) boasts the same cross section as the tower block in the Hansaviertel. The floor plans, however, are different. The most striking difference is that the half-flights of stairs are not at right angles but parallel to the corridor. As a result the front doors of the split-level apartments are located in entrance halls on the corridor while indoors it is impossible to look from one split level to another via the staircase. The staircases and the bathroom are situated in the wide structural bay of the living room. The Kennemerland study abandoned the dominant logic of the other designs, which confined the sanitary facilities to the zones above and below the corridors.

The high-rise block that was developed as part of the 't Hool

Elvira flat:

Jacoba van Beierenlaan – Delft, Nederland/the Netherlands

Architect:

Van den Broek & Bakema

Opdrachtgever/Client:

Gebouw, Den Haag/The Hague

Ontwerp-oplevering/Design-completion:

1960-1964

Ontsluiting/Access: corridor

Woningtype/Dwelling type:

1-, 3- en 5-kamer (split-level) appartementen/studios and two- and four-bedroom (split-level) apartments

Oppervlakte getekende woning/

Floor area of drawn apartment (m²):

totaal/total 91,9/91.9; woonkamer/

living room 27,4/27.4; keuken/

kitchen 8,1/8.1; slaapkamer/bed-

room (1) 15,5/15.5; slaapkamer/

bedroom (2) 15,8/15.8; badka-

mer/bathroom 4; toilet 2,3/2.3;

verkeersruimte/circulation area

17,5/17.5; berging/storage 1,3/1.3

Aantal woningen/Number of

apartments: 64

Aantal bouwlagen/Number of

floors: 13

Woontoren Hansaviertel:

Bartningallee – Berlijn/Berlin,

Duitsland/Germany

Architect:

Van den Broek & Bakema

Ontwerp-oplevering/Design-

completion: 1957-1960

Streekplan Noord-Kennemerland:

Alkmaar, Noord-Holland,

Nederland/the Netherlands

Architect:

Van den Broek & Bakema

Ontwerp/Design:

1957-1959

Woontoren 't Hool:

Echternachlaan – Eindhoven,

Nederland/the Netherlands

Architect:

Van den Broek & Bakema

Ontwerp-oplevering/Design-

completion: 1968-1972

Bronnen/Sources:

J.B. Bakema, *Van Stoeel tot Stad, een verhaal over mensen en ruimte* (Zeist: W. de Haan, 1964)

Hans Ibelings (ed.), *Van den Broek en Bakema 1948-1988. Architectuur en Stedenbouw.*

De Functie van de Vorm (Rotterdam: NAI Publishers, 2000)

Jürgen Joedicke, *Dokumente der Modernen Architektur 3: Architektur und Städtebau, Das Werk van den Broek und Bakema* (Stuttgart: Karl Krämer Verlag, 1963)

M. Zumppe, *Wohnhochhäuser. Band 2: Scheibenhäuser* (Berlin: Verlag für Bauwesen, 1967)

Citaat / Quote:

Bakema, *Van stoeel tot stad*, 26

liggen. Dientengevolge bevinden de voordeuren van de split-level appartementen zich in portieken die aan de corridor liggen, en is het niet mogelijk om binnenshuis van de ene split-level, via de trap, naar de andere te kijken. De trappen en badkamer liggen in de brede beuk van de woonkamer. De in andere ontwerpen preferente logica dat de sanitaire voorzieningen zijn beperkt tot de zones boven en onder de corridors, is bij de Kennemerlandstudie losgelaten.

In de hoogbouw die als onderdeel van de wijk 't Hooil in Eindhoven (1960-1973) is ontwikkeld, komt de split-level typologie weer in een andere vorm voor. De corridor is naar de gevel verschoven en is dus feitelijk een galerij geworden. In de tekeningen is deze brede galerij aangeduid als 'bovenstraat'. De zeer kleine appartementen, die in Delft, Berlijn en Noord-Kennemerland nog voorkomen, zijn in Eindhoven verdwenen. De woningdifferentiatie beperkt zich tot twee varianten: een met twee en een met vier slaapkamers. De keuken is naar het midden van de woning verschoven en ligt niet langer aan de gevel. De woonkamer kan hierdoor de volle woningbreedte beslaan. Aan de achterkant van de keuken, met een halve verdieping niveauverschil, is de badkamer gesitueerd. Deze ligt gelijkvloers met de eerste twee slaapkamers en bevindt zich schuin boven of onder de corridor. (pvdp)

neighbourhood in Eindhoven (1960-1973) features yet another variation on the split-level type. The corridor has been moved to the façade and has effectively become a gallery. In the drawings this wide gallery is labelled 'upper street'. The tiny apartments that characterized the developments in Delft, Berlin and Noord-Kennemerland have gone in Eindhoven. The range of dwellings is limited to two: one with two and one with four bedrooms. The kitchen has been moved from the façade to the middle of the apartment, allowing the living room to occupy the entire width of the dwelling. The bathroom is situated behind the kitchen, with a half-storey difference in level. It is on the same level as the first two bedrooms and either above or below the corridor. (pvdp)

Locatie
Location

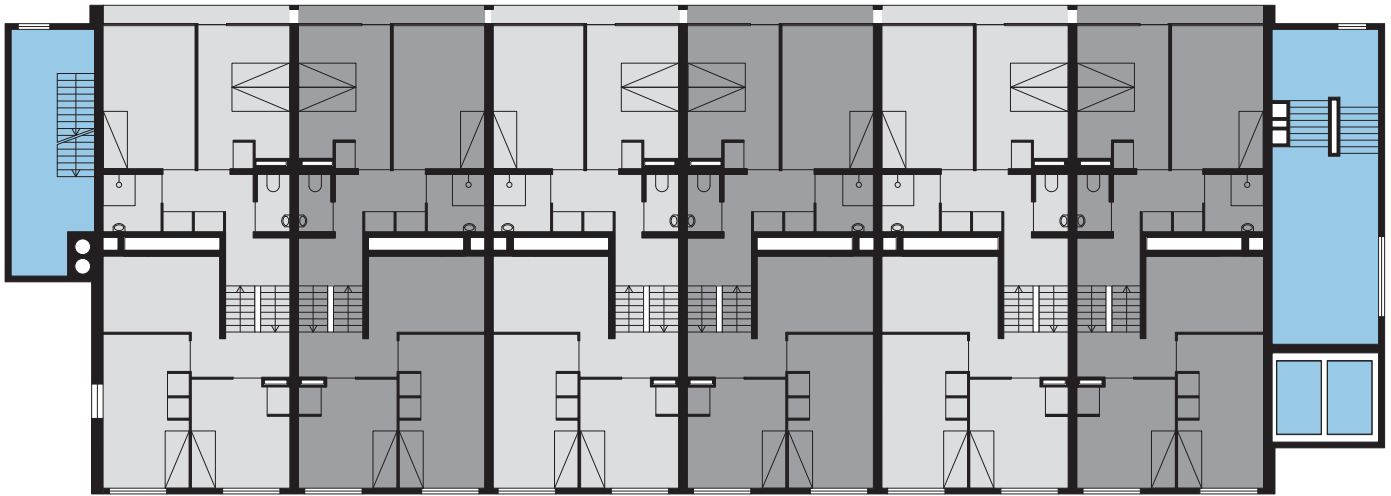

0 200 1000m

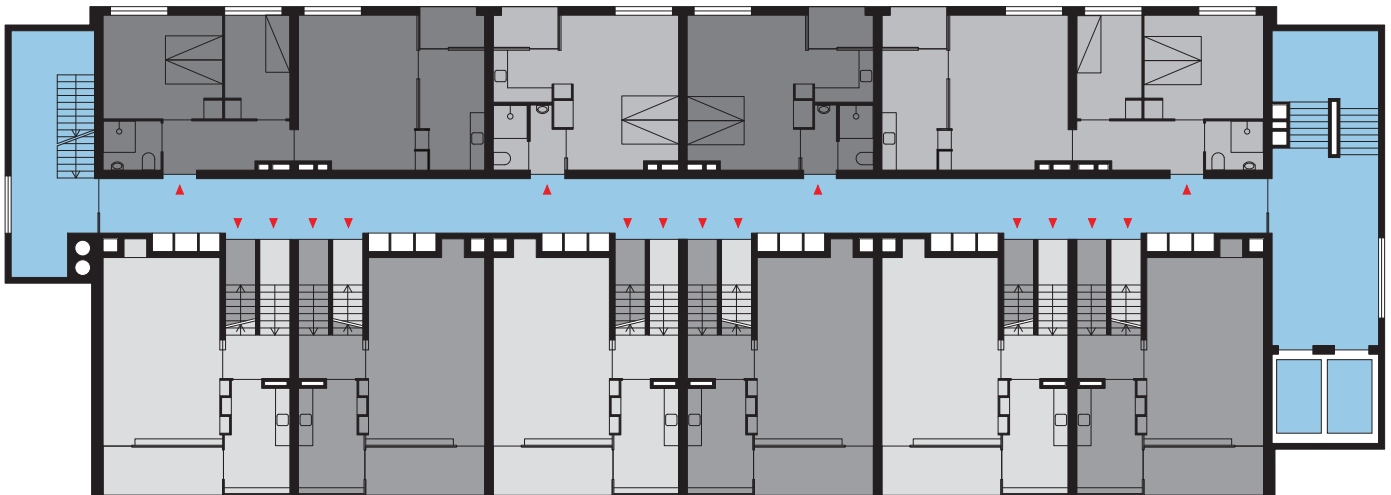

Entreehal
Entrance hall

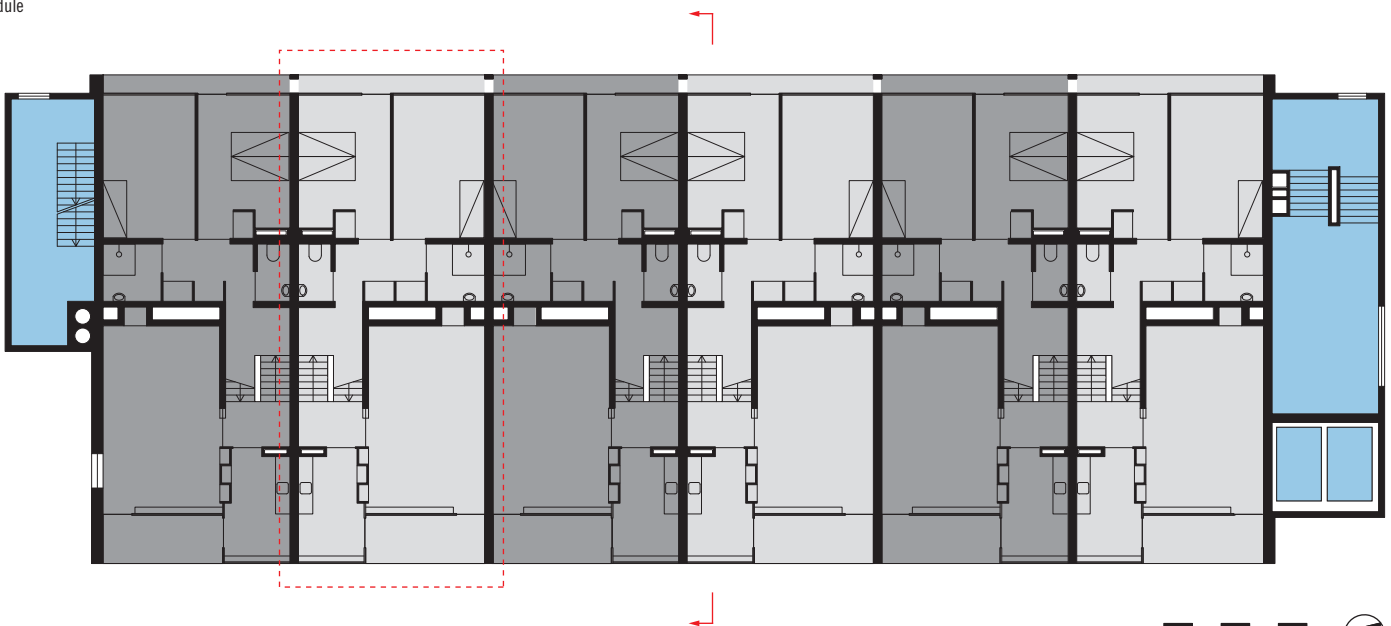
Bovenste laag van een module
Top level of a module

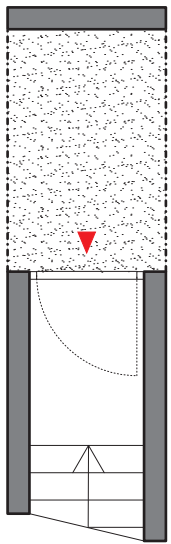

Middelste laag van een module
Middle level of a module

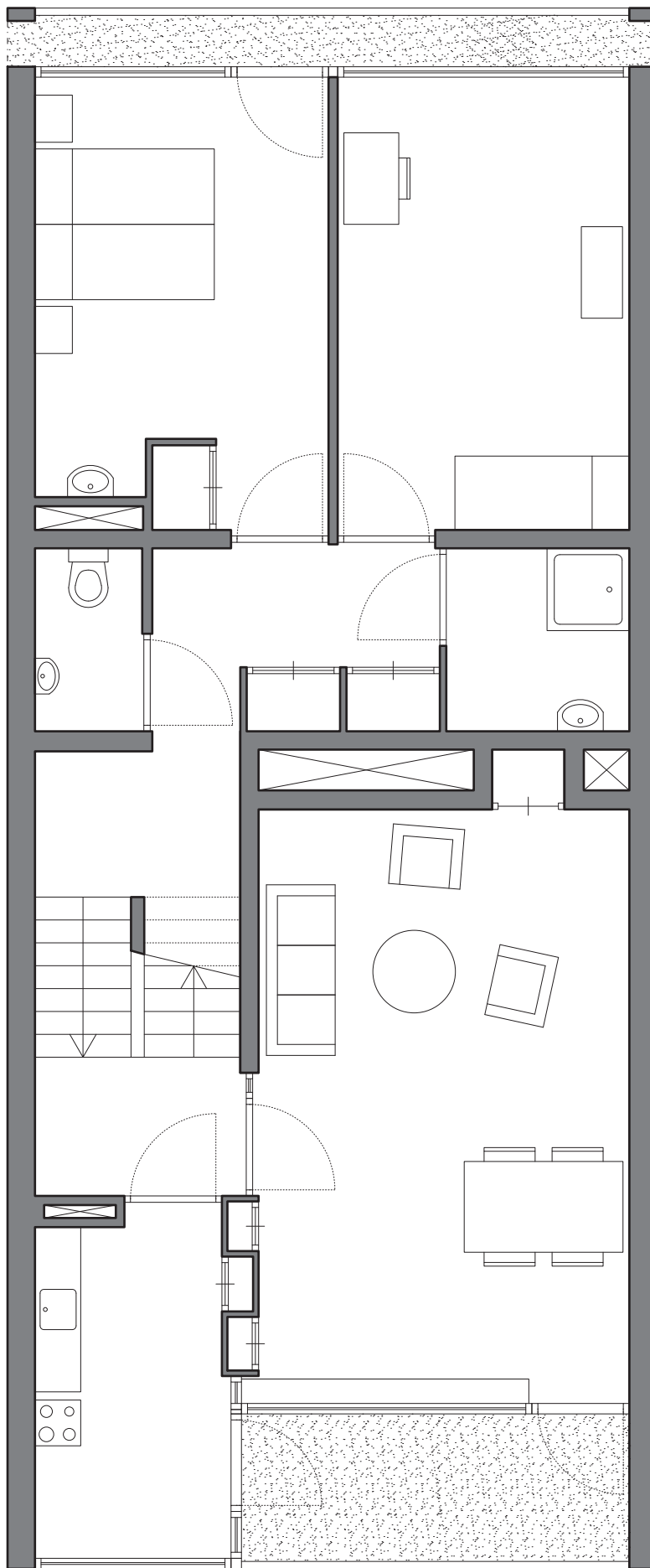

Onderste laag van een module
Lower level of a module

Woningplattegrond van een drie-
kamerwoning op twee niveaus
Floor plan of a two-bedroom apart-
ment on two levels

0 1 2m

De kern van een huis kan voor ieder gelijk zijn en met geïndustrialiseerde bouwwijze worden gemaakt. Wat er dan verder nog bij komt, zou kunnen worden bepaald in verband met de soort mensen die er gebruik van gaan maken. Een tweede woonvertrek, knutsel- of studeerruimte, meer slaapkamers of garage; deze variaties zijn juist zo belangrijk voor mensen die tot voor kort nog anoniem leefden in de slums der 19-eeuwse stad, of in de bouwsels tussen de koopmanshuizen van de historische binnensteden

Jaap Bakema

The core of a house can be the same for everyone and can be realized with industrialized building methods. Any elements added afterwards could be decided in association with the kind of people who are going to make use of these. A second living room, a hobby room or a study, more bedrooms or a garage; these variations are the very things that are so important to people who until recently still lived anonymously in nineteenth-century slums or in buildings among the merchants' houses in historical city centres

Jaap Bakema

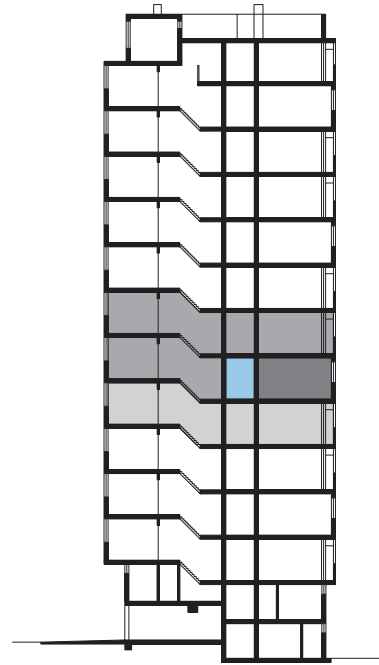

Westgevel
West elevation

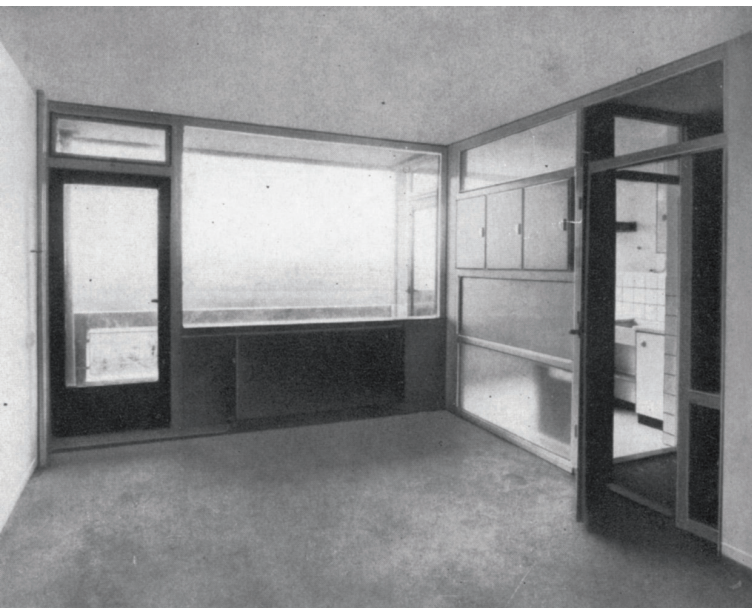
Eén corridor ontsluit drie verdiepingen
One corridor gives access to three floors

Dwarsdoorsnede
Cross section

Trap in de woning met drie niveaus
Staircase in the three-level dwelling

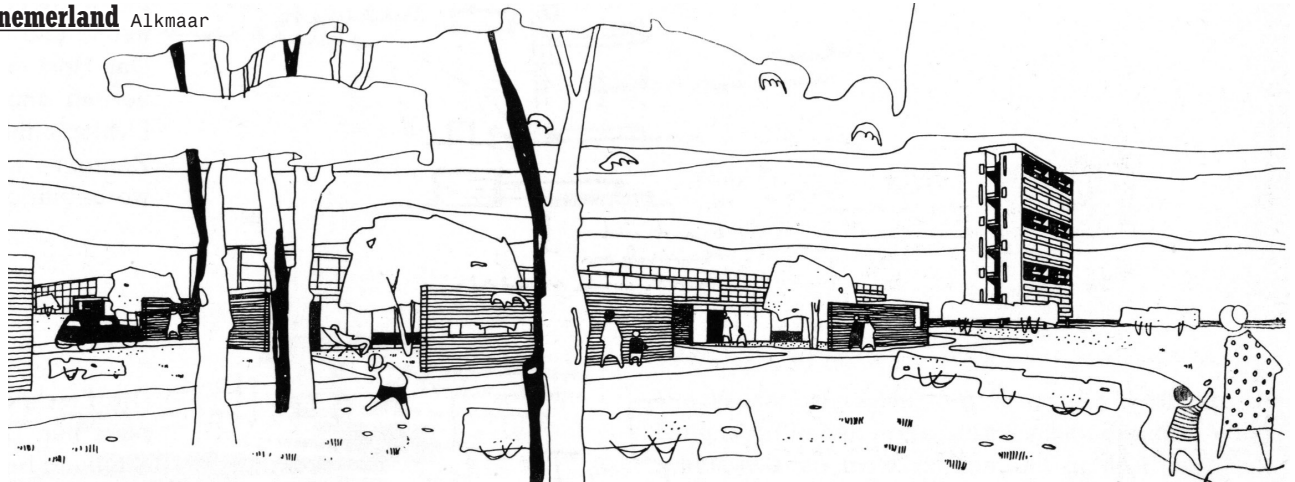

Woonkamer met zicht richting keuken
Living room with view towards kitchen

Hansaviertel Berlijn/Berlin
Van den Broek & Bakema

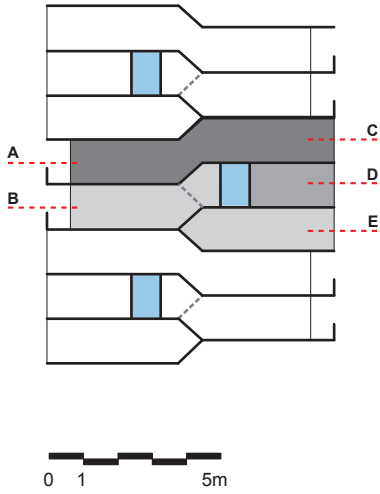
Streekplan Noord Kennemerland Alkmaar
Van den Broek & Bakema

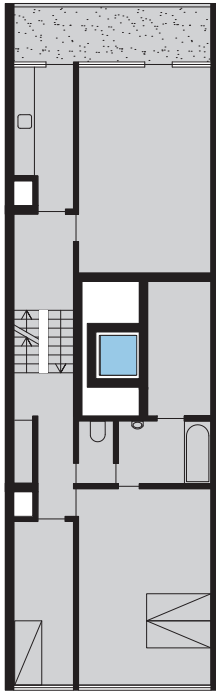
't Hooi Eindhoven
Van den Broek & Bakema

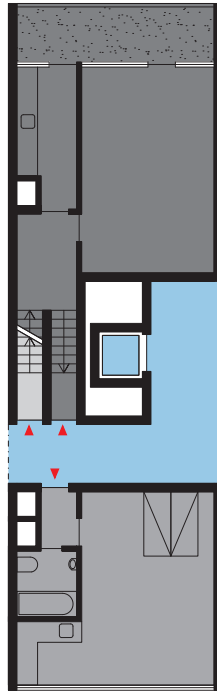
Principedoorsnede Hansaviertel
Draft section Hansaviertel

Plattegrond BE/Floor plan BE

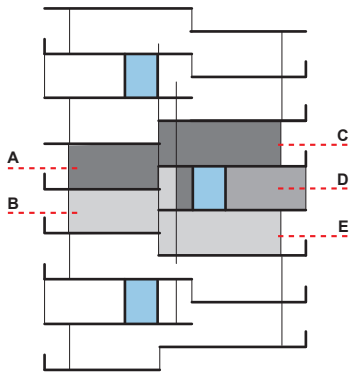
Plattegrond AD/Floor plan AD

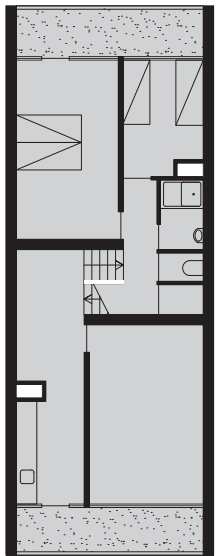
Plattegrond AC/Floor plan AC

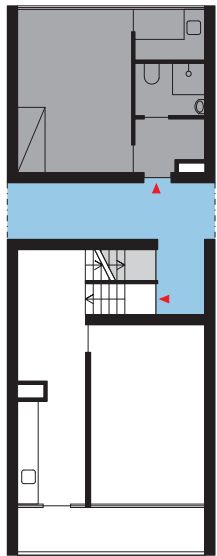
Principedoorsnede Noord-Kennemerland
Draft section Noord-Kennemerland

Plattegrond BE/Floor plan BE

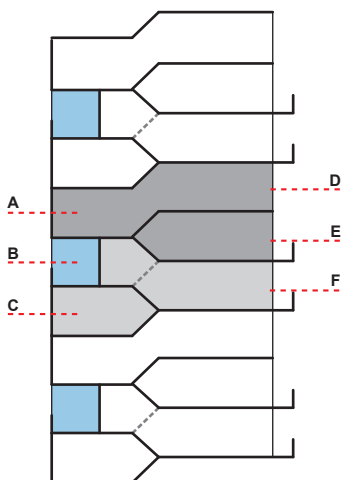
Plattegrond AD/Floor plan AD

Plattegrond AC/Floor plan AC

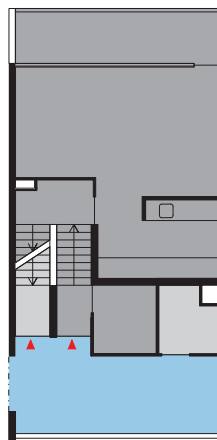
Principedoorsnede 't Hooi
Draft section 't Hooi

Plattegrond CF/Floor plan CF

Plattegrond BE/Floor plan BE

Plattegrond AD/Floor plan AD

